

Петро Рабінович

Львівський національний університет імені Івана Франка
rmpetro2009@gmail.com

Діана Садовська

ORCID: 0000-0001-7598-6394

Львівський національний університет імені Івана Франка
Diana.s12777@gmail.com

Право на пам'ять і право на забуття: загальнотеоретичний аналіз

<https://doi.org/10.19195/2082-4939.14.8>

The right to memory and the right to be forgotten:
A general theoretical analysis

Abstract

The article is devoted to the theoretical and legal analysis of the rights to memory and to be forgotten. It delves into the problems associated with interpreting these rights and the legal provision of their implementation. The importance of memory, in particular historical memory, for the development of society and the need for partial legal regulation of its external manifestations, primarily in the activities of participants in social relations, including the establishment of memorials, days of remembrance, financial support of archives, are substantiated.

The purpose of the article is to provide a general theoretical overview of the aforementioned natural rights, emphasizing the legal implications on the processes of remembering and forgetting. The actualization of the problem is caused primarily by the rapid development of modern information technologies and the availability of the Internet. The right to be forgotten was created in response to the need to better safeguard the right to respect for one's privacy and family life. In professional periodicals, authors mostly analyze only certain aspects related to the right to be forgotten. Noteworthy scientific works include research by I.V. Thanks-Fateeva,

O.V. Kiriak, P.M. Suchorolskyi, R.I. Radeyko, O.M. Kalitenko. However, the right to be forgotten is explored in these publications without reference to the right to remember. Meanwhile, there is a semantic connection between these rights, as forgetting can only occur when something is stored in memory. Without recognizing the right to memory, discussing the right to forget becomes meaningless. The article formulates the author's interpretation of the concepts of "memory," "forgetting" and the natural right to them. In particular, the right to memory is the ability of a person or a group of people to take actions aimed at reproducing and objectifying ideas or views about past facts. The right to be forgotten is the ability of a person or group to request the removal of information about certain past facts from the public space. Concerns about the potential misuses of the ability to delete information as a means of controlling the digital space by states are justified.

It was noted that judicial practice played a significant role in the formation of the right to be forgotten and still actively influences its development and protection. Although there are still not many legal disputes on this issue in Ukraine, the development of Ukrainian law is related to the integration and association of Ukraine and the EU, the application of the ECHR case law in the national judiciary. The active development of information technologies necessitates an appropriate theoretical understanding of the defined human rights.

Keywords

memory, the right to memory, the right to be forgotten, digital rights, balance of interests

Право на пам'ять та право на забуття: причини актуалізації

Проблематика пам'яті та забуття здавна турбує людство. Питання залишення сліду після себе на Землі стосується не лише роздумів про вічне, але й має також правовий та політичний аспект. Так ще у стародавньому Римі до певної категорії злочинців застосовували особливу форму покарання — прокляття пам'яті (*damnatio memoriae*). Воно полягало в знищенні матеріальних свідчень про існування певної людини — зокрема, житла, портретів, статуй засудженого, вилученні з обігу та переплавленні монет із зображенням та ім'ям особи¹. Постанову з цього питання ухвалював кримінальний суд Сенату. Покарання вважалося особливо жорстоким і застосовувалося до учасників змов, ворогів держави, недостойних імператорів, державних діячів, а іноді й до їхніх родичів. Хоча варто зазначити, що часто прокляттям пам'яті користувалися і для усунення політичних опонентів. Наприклад, на імператора Нерона було накладено

¹ М. Боднарук, *Damnatio memoriae, або Санкції проти пам'яті в римській культурі I ст. до н.е. – I ст. н.е.*, «Магістеріум» 2011, № 150 (45), с. 28–33 (дата звернення: 9.01.2023).

прокляття забуття відразу після його самогубства, але незабаром, після захоплення влади Вітелієм, цей вирок анулювали².

Феномен викреслення з історії згадок про політичних конкурентів та невідгуків для влади осіб не є притаманним лише для стародавніх римлян. Єгиптяни, які жили набагато раніше, теж мали таку практику. Так, про правління Хатшепсут, однієї з найуспішніших жінок-фараонів Єгипту, похованої у Долині Царів³, Тутмос III та його послідовники знищили майже всі згадки.

Звичайно, неможливо точно визначити, наскільки «прокляття пам'яті» було ефективним в античності, адже якби цей захід спрацював, як передбачалося, ми б не дізналися про особу, ім'я якої було стерто. Сьогодні люди більше розуміють цінність історії, досліджують свій родовід. Загальна цифровізація сприяє посиленню громадського контролю. Однак приклади накладення забуття на політичних та культурних діячів, замовчування певних подій зустрічаються на кожному відрізку історії: стирання «незручних» для влади людей з фотографій Великої Радянської Енциклопедії під час сталінських репресій 1936-1938 років, приховування геноциду уйгурів у Китаї⁴, знесення пам'ятників першовідкривачу Америки Христофору Колумбу в США⁵ під час весняних протестів проти расової дискримінації у 2020 році, демонтування пам'ятника Катерині II в Україні у 2022 році⁶ та інші.

Аналізуючи вищенаведені події постає закономірне питання, чи можливо обійтися в суперечливому світі, де завжди є протилежні інтереси, без замовчування фактів. Звичайно, в епоху глобалізації, цифровізації державам стає все важче приховати певну інформацію. Значна частина світових знань стала доступною за допомогою одного кліку комп'ютерної мишки. Проте у країн все ще існує багато способів для приховування чи фальсифікації подій та фактів: машина пропаганди, ботоферми, цензура. Найбільш суспільно значущими є спроби вилучення з історичних матеріалів згадок про певні події, які мали серйозні соціальні наслідки, війни, революції. До прикладу, у Російській Федерації фальсифікація історії, маніпуляція фактами, поняттями та символами стали одними з інструментів у інформаційній війні проти України. Зокрема офіційна державна пропаганда РФ заявляє про те, що перемогу у Другій світовій війні здобуто лише силами російського народу, забуваючи про те, що в ній брали участь солдати та офіцери Червоної армії, які представляли й інші народи радянських республік⁷.

² О. Петrenchко, *Damnatio memoriae і становлення принципату*, «Проблеми гуманітарних наук. Серія: Історія» 2014, № 260 (34), с. 221–231 (дата звернення: 9.01.2023).

³ *La redazione di archeome, Hatshepsut and the damnatio memoriae*, 2020, <https://archeome.it/ancient-egypt-hatshepsut-and-the-damnatio-memoriae/> (дата звернення: 9.01.2023).

⁴ О. Комісарова, *Правозахисники звинуватили Китай у геноциді уйгурів*, «Суспільне Новини» 2021, <https://suspinne.media/amp/111794-pravozahisniki-zvinuvatili-kitaj-u-genocidi-ujguriv/> (дата звернення: 9.01.2023).

⁵ *Протестувальники в США знесли пам'ятники Христофору Колумбу та Джефферсону Дейвісу*, «Радіо Свобода» 2020, <https://www.radiosvoboda.org/a/news-columbus-davis/30664663.html> (дата звернення: 9.01.2023).

⁶ Н. Коршак, *В Одесі демонтували пам'ятник Катерині II*, «Суспільне Новини», 2022, <https://suspinne.media/348338-v-odesi-demontuvali-pamatnik-katerini-ii/> (дата звернення: 15.01.2023).

⁷ *Альтернативна історія: як Росія прагне анексувати Київську Русь*, «УКРІНФОРМ», 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-antifake/3279397-alternativna-istoria-ak-rosia-pragne-aneksuvati-kiivsku-rus.html> (дата звернення: 25.01.2023).

Зовсім інша проблема виникає, коли пересічна людина намагається контролювати поширення інформації про себе в мережі Інтернет. Швидкий темп життя, великий масив щоденної інформації призводять до виникнення труднощів для захисту персональних даних та загострюють потребу людей у збереженні приватності. Крім цього, сучасні пошукові системи надають доступ до різних типів даних про користувачів, серед них можуть бути застарілі чи неповні відомості. Загалом більшість особистої інформації, доступної в Інтернеті, має лише обмежену внутрішню цінність та не стосується публічних осіб чи ситуацій, що становлять суспільний інтерес. З часом вже неактуальна інформація, що відображається пошуковими системами, може перешкоджати працевлаштуванню, розвитку професійної кар'єри, соціальному життю. Одним із варіантів розв'язання проблеми захисту людей від надмірної, застарілої інформації про них у цифровій мережі може стати впровадження права на забуття.

Обговорення концепції права на забуття почалося ще у 70-х роках ХХ століття. Проте досі є чимало дискусій щодо нього, зокрема, чи доцільно виділяти його як самостійне, чи лише як складову частину права на приватність. Загалом як влучно підмітили американські науковці С. Уорен і Л. Брандейс у статті «Право на приватність», багато прав першого покоління розширили сферу своєї дії відповідно до людського та технічного прогресу⁸. Адже право розвивається разом із потребами суспільства.

Піонером законодавчого закріплення права на забуття стала Франція. Ще у 2010 році у цій країні за ініціативою Державного секретаря з питань цифрової економіки Наталі Костюшко-Морізе, було підписано Хартію про право на цифрове забуття (*Le droit à l'oubli*)⁹. Згідно з цим документом засуджений злочинець, який відбув свій термін і реабілітований, має право вимагати видалення інформації з Інтернету про в своє засудження та ув'язнення.

Черговим поштовхом до міжнародного визнання права на забуття стала низка рішень Суду справедливості Європейського Союзу. Наприклад, у справі *Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González* суд наголосив, що «з часом дані стають неналежними, невірними або надмірними чи можуть перестати бути актуальними, тому навіть початково правомірний збір та обробка можуть із плином часу перестати бути такими»¹⁰. Це рішення створило прецедент застосування права на забуття, проте головної цілі заявника — видалити певну інформацію з пошукової видачі — не вдалося досягти. Справа широко висвітлювалась в пресі і, саме рішення Суду ЄС перекладено багатьма мовами, прецедент став предметом вивчення в навчальних закладах для студентів.

Варто зазначити, що часто у європейському праві право на захист особистої інформації вважають елементом права на повагу до приватного та сімейного

⁸ С. Уоррен, Л. Брандейс, *Право на приватність*, 2013, http://nbuv.gov.ua/UJRN/prccha_2013_1-2_11 (дата звернення: 9.02.2023).

⁹ J. Rosen, *The Right to Be Forgotten*, «Stanford Law Review Online», 2012, № 64(1–2), <https://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox-the-right-to-be-forgotten/> (дата звернення: 19.01.2023).

¹⁰ *Google Spain SL and Google Inc v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González*, 2014, цит. за: Діана Садовська, <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/google-spain-sl-v-agencia-espanola-de-proteccion-de-datos-aepd/> (дата звернення: 19.01.2023).

життя, до житла та кореспонденції. Саме тому Європейський суд з прав людини розглядає справи щодо захисту прав осіб у зв'язку з обробкою персональних даних передусім на підставі статті 8 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року, тобто в межах права на приватність.

Право на забуття відбилосся і в практиці Європейського суду з прав людини. Наприклад, у рішенні «Hurbain v. Belgium» (2016), ЄСПЛ наголосив на тому, що «люди мають право “на забуття” як частину права на приватність. Дані про них не повинні негативно впливати на життя людини, якщо вони не стосуються суспільного інтересу, є неактуальними, викривленими тощо»¹¹.

Питання пам'яті та забуття тісно пов'язані з іншими фундаментальними правами людини, насамперед із такими, як право на свободу вибору світогляду і віросповідання, право на повагу до честі, гідності. Варто наголосити, що в більшості вітчизняних публікацій право на забуття не пов'язують із правом на пам'ять. Без такого аналізу дослідження права на забуття буде неповним. Адже по суті право на пам'ять — це право на незабуття.

Пам'ять: сутність, ознаки

Цей феномен є складним і багаторівневим явищем. Різні його аспекти та прояви виражаються додатковими термінами та поняттями, які утворюють відповідну термінологічну систему — набір інструментів для різноманітних досліджень цього процесу. До таких понять зокрема належать: «запам'ятовування», «згадування», «пригадування», «спомини», «забуття», «дефекти пам'яті (хвороби пам'яті)», «втрата пам'яті» тощо.

Юристів цікавить взаємовплив права та пам'яті. В цьому контексті поняття право використовуємо у позитивістському розумінні та досліджуємо об'єктивований різновид пам'яті, зовнішній її прояв. Насамперед слід спробувати визначити загальні визначення термінів «пам'ять» та «право на пам'ять».

Пам'ять — це здатність свідомості (насамперед людської) відтворювати, наприклад, копіювати в уяві минулі в часі події. Наявність і функціонування пам'яті є абсолютно необхідною умовою для існування людини в природному та соціальному середовищах, необхідним елементом для пристосування до їх постійних змін. Тому така можливість належить до природних прав людини.

У літературі використовують також інші визначення згаданого поняття. Природничі науки зазвичай пов'язують поняття «пам'ять» з тілесністю або органами відчуттів, для гуманітарних — пам'ять є важливим джерелом пізнання реалій соціального життя. При всій багатоманітності досліджень, в яких пам'ять розуміється по-різному, в них можна виявити певну загальність. Як зазначає В. В. Ільїн у своїй статті «MEMORY STUDIES: від пам'яті до забуття»: «Пам'ять — це спосіб реконструювання людьми свого минулого»¹².

¹¹ Hurbain v Belgium, 2016, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-210884> (дата звернення: 19.01.2023).

¹² В. Ільїн, *Memory studies: від пам'яті до забуття*, «Проблеми всесвітньої історії» 2020, № 3 (3), с. 27 (дата звернення: 9.02.2023).

Одним із загальнонаукових методів дослідження пам'яті є її класифікація. Намагаючись здійснити такий поділ, можна запропонувати декілька критеріїв систематизації.

Так з огляду на античну філософію пам'ять поділяється на суб'єктивну (явище людської свідомості) та об'єктивну (виражену назовні, тобто оприлюднену).

За кількістю носіїв пам'яті розрізняють пам'ять індивідуальну та колективну. Друга сформована за допомогою великих і малих соціальних груп. Це, зокрема, сімейна та національна пам'ять. Вона виходить за межі індивідуальної біографії та забезпечує міжпоколінну передачу значущих для різних соціальних груп знань про минуле.

За безпосереднім предметом колективної пам'яті виділяють:

- пам'ять про природні події та стихійні лиха;
- пам'ять про соціальні події, зокрема війни та революції;
- пам'ять про природні явища, що мають значення для суспільства.

За так званою локалізацією пам'яті в людині, на основі характеристики виду інформації, що запам'ятовується, вирізняють, зокрема такі різновиди пам'яті:

- тактильна;
- моторна;
- зорова;
- емоційна;
- образна.

Залежно від природи (субстанції) механізму формування пам'яті, її можна поділити на біологічну (інстинктивну) та соціальну. Біологічна пам'ять притаманна всім живим істотам, соціальна ж лише людям.

Можливе, звісно, виокремлення й інших різновидів пам'яті та пов'язаних із нею явищ. Одним словом, феномен пам'яті є необхідним складником свідомості, який забезпечує людині можливість адаптуватися до зовнішнього і внутрішнього середовища її існування.

Право на пам'ять — це можливість людини або групи людей вчиняти дії, спрямовані на відтворення та об'єктивацію уявлень або поглядів стосовно минулих фактів. Воно належить до природних прав людей.

Забуття: загальне поняття

Забуття — це вилучення з публічного простору певної інформації, пам'яті щодо минулих фактів. Право на забуття — це можливість людини або групи вимагати вилучення з публічного простору інформацію про певні минулі події. Така можливість також належить до природних прав людини, оскільки без неї в ряді випадків нормальне існування людини в суспільстві може бути значно ускладненим або навіть неможливим.

У літературі, звісно, існують й інші визначення цього права. Варто зазначити, що термін «право на забуття» для позначення можливості особи вимагати за певних умов видалення інформації про себе із загального доступу часто піддається критиці хоча і є найбільш поширеним. Для фіксації зазначеного права

вживають й інші назви, наприклад, право на стирання, право на інформаційну екологію, право на знищення інформації.

Якщо зазначені вище природні права стають об'єктами державно-правового регулювання, тобто набувають забезпечуваної державою формальної обов'язковості, це питання має стати елементом предмета юридичної науки.

Можливості юридичного забезпечення права на пам'ять та права на забуття

Держава через нормативно-правові та індивідуально-правові акти може впливати на явище пам'яті. Звичайно, ніхто не може безпосередньо діяти на внутрішні (психічні) процеси мозку. Зовнішні (діяльнісні) прояви пам'яті в людській поведінці можна регулювати правом. Як відомо, такий вплив здійснюється через юридичні дозволи, зобов'язання, заборони, рекомендації та стимулювання певної фізичної поведінки учасників суспільних відносин. Наприклад, українською державою встановлене щорічне відзначення 8 травня як Дня пам'яті і примирення для вшанування пам'яті жертв німецького фашизму¹³.

У законодавстві багатьох країн світу визнається право зберігати мовчання і не свідчити проти себе та проти близьких родичів, членів сім'ї. Зокрема у статті 63 Конституції України зазначено, що «особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї або близьких родичів, коло яких визначається законом України»¹⁴. Таке правило також міститься у Кримінальному процесуальному кодексі України. Так, стаття 18 цього кодексу вказує, що «жодна особа не може бути примушена визнати свою винуватість у вчиненні кримінального правопорушення або примушена давати пояснення, показання, які можуть стати підставою для підозри або обвинувачення у вчиненні нею кримінального правопорушення»¹⁵.

Через стимулюючі та рекомендаційні норми держава заохочує громадян до вивчення своєї історії, шанування пам'яті про національних героїв. Так, до здобуття Україною незалежності мало хто з українців пам'ятав подвиг героїв Крут, українських студентів, які ціною власного життя зупинили більшовицький наступ на Київ у січні 1918 року. Десятиріччями історія цього бою або замовчувалася, або обростала міфами. Верховна Рада України у Постанові від 16 травня 2013 року «Про відзначення подвигу героїв бою під Крутами»¹⁶ надає рекомендації щодо підтримання щорічного відзначення цієї дати на державному рівні.

¹³ Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни: Указ Президента України від 24.03.2015, № 169/2015, <https://www.president.gov.ua/documents/1692015-18657> (дата звернення: 23.01.2021).

¹⁴ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996, № 254к/96-VR, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.01.2023).

¹⁵ Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012, № 4651-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.01.2023).

¹⁶ Про відзначення подвигу героїв бою під Крутами: Постанова Верховної Ради України від 16 травня 2013, № 261-VII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-18#Text> (дата звернення: 23.12.2022).

Прикладом юридичної норми, спрямованої на стимулювання пам'яті про минулі події, може слугувати, скажімо, Указ Президента України «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні»¹⁷. На його виконання державними архівами має здійснюватися активна робота з перегляду грифів секретності документів, засекречених за часів колишнього Радянського Союзу, створюються спеціальні інформаційно-довідкові центри для забезпечення вільного доступу громадян до розсекречених архівних документів. Що стосується юридичної заборони згадування певних подій, явищ, можна посилатися на Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки»¹⁸.

Є підстави стверджувати, що вищенаведені норми свідчать про поступове формування в українському законодавстві спеціальної групи норм, які утворюють своєрідний інститут мнемонічного права.

Що ж стосується права на забуття, такої концепції в Україні не існує. Проте згідно з п. 4 ч. 2 ст. 15 Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані підлягають видаленню або знищенню, зокрема, набравши законної сили рішення суду щодо видалення або знищення персональних даних¹⁹. Судові рішення щодо видалення/блокування інформації також вже є в Україні, зокрема справа № 464/2809/19²⁰.

Зараз основним документом щодо захисту персональних даних усіх осіб у межах Європейського Союзу та Європейського економічного простору діє Загальний регламент про захист даних. У статті 17²¹ цього регламенту чітко закріплене право на стирання (право бути забутим) та підстави, за наявності яких контролер зобов'язаний без безпідставної затримки видалити певну інформацію.

Аналізуючи практику застосування цього права протягом майже чотирьох років, хочемо зауважити, що воно загалом було добре сприйняте громадськістю. Про це свідчить зокрема кількість запитів, які отримують пошукові сервіси щороку. Проте певні занепокоєння у правозахисників залишаються. Критики такої практики наголошують, що концепція вилучення інформації, яка негативно впливає на репутацію особи за її бажанням, частково суперечить свободі слова та праву громадськості на інформацію. Тривожним є і те, що право на забуття може бути використане не як засіб захисту користувача в Інтернеті, а як спосіб контролю цифрового простору в тоталітарних режимах. Передвісником

¹⁷ Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні: Указ Президента України від 23.01.2009, № 37/2009, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37/2009#Text> (дата звернення: 9.01.2023).

¹⁸ Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015, № 317-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text> (дата звернення: 10.01.2023).

¹⁹ Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010, № 2297-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text> (дата звернення: 11.01.2023).

²⁰ Постанова Львівського апеляційного суду по справі від 30 листопада 2020, № 464/2809/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93826723> (дата звернення: 11.01.2023).

²¹ Guide to the UK General Data Protection Regulation (UK GDPR), <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/> (дата звернення: 11.01.2023).

цього є дані зі звіту компанії Google за 2020 рік. У першому півріччі 2020 року Росія очолює рейтинг країн, що подали найбільше запитів на видалення. Суди та інші органи виконавчої влади російського уряду надіслали до Google 12 688 заявок. Друге місце в рейтингу займає Південна Корея²².

Висновки

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що через протиріччя інтересів різних соціальних груп факти замовчування історичних подій відбуватимуться постійно. Позитивне право, звичайно, не може безпосередньо впливати на зміст свідомості людини, проте воно може регулювати діяльність з оприлюднення інформації, зокрема дозволяти, забороняти, зобов'язувати, рекомендувати чи стимулювати діяльність з використання в публічному просторі пам'яті про минулі факти. Так поступово формується своєрідний інститут, який регулює питання мнемонічного права. У зв'язку з розвитком сучасних інформаційних технологій, індивіду стає все важче контролювати згадки про себе в мережі Інтернет та персональні дані. Одним із варіантів часткового вирішення проблеми захисту осіб від надмірної, застарілої або недостовірної інформації про них у цифровому просторі може стати активніше застосування права на забуття.

Отже, все викладене вище, як видно, засвідчує актуальність потреби удосконалення юридичного гарантування соціально-природних прав людини на пам'ять і на забуття, а також подальших наукових досліджень цієї проблематики.

Бібліографія

- Боднарук М., *Damnatio memoriae, або Санкції проти пам'яті в римській культурі I ст. до н.е. – I ст. н.е.*, «Maristerium» 2011, № 150 (45), с. 28–33.
- Ільїн В., *Memory studies: від пам'яті до забуття*, «Проблеми всесвітньої історії», 2020, №3(3).
- Комісарова О., *Правозахисники звинуватили Китай у геноциді уйгурів*, «Суспільне Новини», 2021, <https://suspijne.media/amp/111794-pravozahisniki-zvinuvatili-kitaj-u-genocidi-ujguriv/>.
- Конституція України: Закон України від 28 червня 1996, N254k/96-VR, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
- Коршак Н., *В Одесі демонтували пам'ятник Катерині II*, «Суспільне Новини», 2022, <https://suspijne.media/348338-v-odesi-demontuvali-pamatnik-katerini-ii/>.
- Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012, № 4651-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
- Петrenchко О., *Damnatio memoriae і становлення принципату*, «Проблеми гуманітарних наук Серія: Історія» 2014, № 260 (34), с. 221–231.
- Постанова Львівського апеляційного суду по справі від 30 листопада 2020, № 464/2809/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93826723>.
- Про відзначення подвигу героїв бою під Крутами: Постанова Верховної Ради України від 16 травня 2013, № 261-VII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-18#Text>.
- Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарного режимів та заборону пропаганди їхньої символіки: Закон України від 9 квітня 2015, № 317-VIII, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/317-19#Text>.

²² Number of government and court requests for content removal from Google from January to June, 2021, <https://www.statista.com/statistics/268257/goverment-requests-for-content-removal-from-google/> (дата звернення: 11.01.2023).

Про захист персональних даних: Закон України від 01 червня 2010, № 2297-VI, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни: Указ Президента України від 24.03.2015, <https://www.president.gov.ua/documents/1692015-18657>.

Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні: Указ Президента України від 23.01.2009, № 37/2009, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/37/2009#Text>.

Протестувальники в США знесли пам'ятники Христофору Колумбу та Джефферсону Дейвісу, «Радіо Свобода», 2020, <https://www.radiosvoboda.org/a/news-columbus-davis/30664663.html>.

Уоррен С., Брандейс Л., *Право на приватність*, 2013, http://nbuv.gov.ua/UJRN/prccha_2013_1-2_11.

Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. Альтернативна історія: як Росія прагне анексувати Київську Русь, «Укрінформ», 2021, <https://www.ukrinform.ua/rubric-antifake/3279397-alternativna-istoria-ak-rosia-pragne-aneksuvati-kiivsku-rus.html>.

Google Spain SL and Google Inc v Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) and Mario Costeja González, 2014, <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/google-spain-sl-v-agencia-espanola-de-proteccion-de-datos-aepd/>.

Guide to the UK General Data Protection Regulation (UK GDPR), <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-data-protection/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/>.

Hurbain v Belgium, 2016, <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-210884>.

La redazione di archeome, Hatshepsut and the damnatio memoriae. 2020, <https://www.archeome.it/ancient-egypt-hatshepsut-and-the-damnatio-memoriae>.

Number of government and court requests for content removal from Google from January to June, 2021, <https://www.statista.com/statistics/268257/government-requests-for-content-removal-from-google/>.

Rosen J. The Right to Be Forgotten. Stanford Law Review Online 64(1-2), <https://www.stanfordlawreview.org/online/privacy-paradox-the-right-to-be-forgotten/>.

Petro Rabinowycz

Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki we Lwowie

Diana Sadowska

Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki we Lwowie

Право до пам'яті і право до запомнення: огólna analiza teoretyczna

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest analizie teoretycznoprawnej praw do pamięci i praw do zapomnienia, w szczególności rozważane są problemy związane z interpretacją tych praw oraz wsparciem prawnym w ich realizacji. Uzasadniono znaczenie pamięci, w szczególności pamięci historycznej, dla rozwoju społeczeństwa, i potrzebę częściowej regulacji prawnej jej zewnętrznych przejawów, przede wszystkim w działalności uczestników stosunków społecznych, w tym utworzenia upamiętniających miejsc, organizaowania dni pamięci, wspierania finansowego archiwów.

Celem artykułu jest ogólna charakterystyka teoretyczna każdego z wymienionych praw naturalnych, zwrócenie uwagi na osobliwość wpływu prawa na procesy zapamiętywania i zapominania. Konieczność wzmocnienia ochrony prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego doprowadziła do ukształtowania się prawa do zapomnienia. W fachowych publikacjach periodycznych autorzy najczęściej analizują tylko niektóre aspekty związane z prawem do zapomnienia. Wśród prac naukowych należy wskazać badania takich naukowców, jak I. V. Spasibo-Fatieievej, O. V. Kijijaka, P. M. Sukhorolskiego, R. I. Radeiki, O. M. Kalitenki. Jednak prawo do zapomnienia jest omawiane w tych publikacjach bez odniesienia do prawa do pamięci. Tymczasem między tymi prawami istnieje związek semantyczny, bo zapomnieć można tylko to, co zostało „umieszczone” w pamięci. Bez realizacji prawa do pamięci nie ma sensu mówić o prawie do zapomnienia.

W artykule sformułowano autorską interpretację pojęć pamięć, zapomnienie i naturalnego do nich prawa. Tak więc prawo do pamięci to zdolność osoby lub grupy osób do podejmowania działań mających na celu odtworzenie i zobiektywizowanie pomysłów lub poglądów dotyczących faktów z przeszłości. Prawo do zapomnienia to możliwość żądania przez osobę lub grupę usunięcia z przestrzeni publicznej informacji o pewnych faktach z przeszłości. Uzasadniono słuszność obawy, że możliwość usuwania pewnych informacji może być wykorzystywana nie jako środek ochrony w internecie, lecz jako sposób kontrolowania przestrzeni cyfrowej przez państwa.

Zwrócono uwagę na to, że praktyka sądowa odegrała istotną rolę w kształtowaniu prawa do zapomnienia i wciąż aktywnie wpływa na jego rozwój i ochronę. Choć na Ukrainie nie ma jeszcze wielu sporów sądowych dotyczących tej kwestii, rozwój prawa ukraińskiego jest w ten czy inny sposób związany z integracją i stowarzysze-

Петро Рабінович, Діана Садовська

Право на пам'ять і право на забуття: загальнотеоретичний аналіз

niem Ukrainy z UE oraz stosowaniem orzecznictwa ETPC w postępowaniu przed sądami krajowymi. Aktywny rozwój technologii informacyjnych wymaga odpowiedniego teoretycznego zrozumienia tych praw człowieka.

Słowa kluczowe

pamięć, prawo do pamięci, prawo do bycia zapomnianym, prawa cyfrowe, równowaga interesów